پرەنسیپەکانی کۆمۆنیزم

(بەشی یەکەم)

فریدریــک ئەنگڵس

وەرگێڕانی: ئەژی ئەحمەد

ئیدیتکردن: نێگەتیف

-۱-

کۆمـۆنیزم چییـــە؟

کۆمۆنیزم، بیروباوەڕ(دۆکترین)ی هەلومەرجەکانی ئـــازادبوونی پـــرۆلیتاریایـــە.

-۲-

پرۆلیتاریا چییە؟

چینێکە لە چینەکانی کۆمەڵ، کـــە ژیانی خۆی تەنها لەڕێگەی فرۆشتنی کاری خۆیەوە دەستەبـــەر دەکات. نـــەوەک لە سود و قازانجی جۆرێک لە جۆرەکانی سەرمایە(capital). ئەو چینە نەک تەنها گوزەرانی بەڵکو بوونیشی بە داواکاریی کاری کۆمەڵگەوە بەستراوەتەوە، واتا ئەو چینە دیلی قەیران و بوژانەوە پیشەسازییەکانە. بـەکورتی پـرۆلیتاریـــا چینـی چـــەوساوە و زەحمەتکێشـــە لە سەدەی ئێستاماندا(سەدەی نۆزدە).

-۳-

ئایا پرۆلیتاریا لە کۆنەوە هەر هەبووە؟

نەخێر، بەڵام هەمیشە چینە هەژارەکان هەبـــوون. چینی کرێکار بەشێوەیەکی گشتی هەژار بـــوون. بەڵام پرۆلیتارەکان: هەژاران و کرێکاران، کە لەو هەلومەرجەدا ژیان بەسەردەبەن، پێشتر باسمان کرد، هەمیشە بوونیان نەبووە، وەکچۆن ململانێی ئازاد و بێسنور بوونی نـــەبووە.

-٤-

پرۆلیتاریا چۆنچۆنی پەیدابوو؟

پرۆلیتاریا لە نیوەی دووەمی سەدەی ڕابردوو (سەدەی هەژدەیەم) لەکاتی شۆڕشی پیشەسازی لە ئینگلتەرا (England) سەریهەڵدا. دوای ئەوەش بە هەموو وڵاتانی پێشکەوتووی دونیادا بڵاو بووەوە.

شۆڕشی پیشەسازی بەهۆی داهێنانەکانی مەکینەی هەڵم و مەکینە جۆراوجۆرەکانی تری وەک ڕستن و چنین (الغزل و الأنوال) و کۆمەڵێک لە مەکینە و ئامێری تری میکانیکییەوە درووستبوو. بەهۆی زۆری بەها و گرانیی ئەو ئامێرانەوە، جگە لە "سەرمایەدارە گەورەکان" کەسانی تر نەیاندەتوانی ببنە خاوەنیان. ئەمەش تەواوی بەرهەمهێنانەکانی پێشووی گۆڕی و پیشەگەرەکانی کۆنی وەلانا، لەبەر ئەوەی ئەم مەکینانە بەرهەمی چاکتر و هەرزانتریان دەستەبەردەکرد بەبەراورد لەگەڵ ئەو کەلوپەلانەی کە پیشەگەرە کۆنەکان بە مەکینە دەستییە سەرەتاییەکان بەرهەمیان دەهێنا.

ئەمە ئەوەمان بۆ دیاری دەکات، کە چۆن و بە چ شێوەیەک هەموو چالاکییە پیشەسازییەکان کەوتە نێو چنگی سەرمایەدارە گەورەکان و بەشێوەیەک تەواوی موڵکایەتیی پیشەیی بچوک (ئامێری کار)ی پوچ و کەم بایەخ کرد. ئیتر سەرمایەداران کۆنترۆڵی هەموو شتێکیان کەوتە دەست و بەم شێوەیە کرێکاران هەرچییەک کە هەیان بوو لەدەستیاندا.

بۆ جاری یەکەم سیستەمی مانیفاکتۆر لە پیشەسازی جلوبەرگدا بەکارهێنرا، پاشان ئەم سیستەمە بەخێراییەکی زۆرەوە بەشەکانی تری پیشەسازی وەک چاپکردن و سیرامیک و میتالی گرتەوە.

ئەمەش زیاتر پەرەی سەند و هەتا دەهات کاری زیاتر و زیاتر بەسەر کرێکاراندا دابەشدەکرا. بە جۆرێک ئەو کرێکارەی کە لەکۆندا خۆی تەواوی کاری بەرهەمهێنانەکەی دەکرد، لە ئێستادا بەتەنیا بەشێکی کارەکەی پێ ئەنجامدەدەن.

ئەم دابەشکردنی کارە، کەلوپەلەکانی بە خێراییەکی زۆر و، هاوکات بە نرخێکی کەمەوە بەرهەم دەهێنا. بەم جۆرەش کارایی کرێکاری بچوک بووەوە بۆ جوڵەیەکی سادە و ئاسان و پێویستیشی دەکرد بۆ هەمیشە دووبارەبکرێتەوە.

ئەو کارایی و جوڵانەوەیە ئامێر و مەکینەکانیش دەیانتوانی بەشێوەیەکی چاکتر ئەنجامی بدەن. بۆیە تەواوی بەشەکانی پیشەسازی بەشێوەیەکی خێرا چووە ژێر کۆنترۆڵی مەکینەکان و پیشەسازی گەورەوە، هەروەک چۆن ئەمە لە پیشەسازی (ڕستن و چنین)دا ڕوویدا، بەم شێوەیەش تەواوی بەشەکانی پیشەسازی کەوتە چنگی سەرمایەداری گەورەوە و هیچ ئازادی و سەربەخۆییەکی بۆ کرێکاران نەهێشتەوە.

بە زیادبوونی چالاکیەکانی مانیفاکتۆر (چالاکی دەستی) زیاتر و زیاتر چووە ژێر کۆنترۆڵی پیشەسازیی گەورەوە. بەم شێوەیە دەرفەت بۆ سەرمایەدارە گەورەکان ڕەخسا، کە بەرهەمهێنە بچوک و سەربەخۆکان دەربکەن و لە جێگەیاندا، کارگە گەورە و زەبەلاحەکان بە خەرجیەکی کەمتر دابمەزرێنن و هاوکات دەرفەتیش بۆ کاردابەشکردن بڕەخسێنن.

ئەمە ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوە کە بۆچی بەرهەمهێنانی پیشەیی ڕۆژ بەڕۆژ مایەپوچ بوو و گۆڕانی بەرفراوان لە ستاتۆی کرێکاران دروستبوو. لە جێگەشیاندا دوو چینی نوێ درووستبوون کە تەواوی چینەکانی تری قووتدا. ئەم دوو چینەش بریتین لەمانە:

i) چینی سەرمایەدارە گەورەکان (big capitalists) کە لە هەموو ولآتانی مەدەنی و شارستانیدا، دەستیان بەسەر هۆیەکانی ژیان و ماتریالە سەرەتاییەکان و کەلوپەلەکانی کار (مەکینە و کارگەکان)دا گرتووە، کە پێویستن بۆ بەرهەمهێنانی وەسیلەکانی ژیان. ئەوانە چینی بۆرژواکان یان چینی بۆرژوازییەکانن.

ii) چینێک کە خاوەنی هیچ شتێک نین و ناچارن بەوەی کاری خۆیان بە بۆرژوازیەکان بفرۆشن بەرامبەر بە دەستکەوتنی پێداویستییەکانی ژیان بۆ مانەوەیان. ئەمانە چینی پرۆلیتارییەکان (proletarians) یان چینی پرۆلیتاریا (.proletariat)ن

-٥-

لەژێر چ بارودۆخێکدا پرۆلیتاریا کارەکانیان بە بۆرژوازیەکان دەفرۆشن؟

کار کالآیەکە (commodity)، کە بەهاکەی بەگوێرەی یاسای کالآکان دیاری دەکرێت. لەژێر کۆنترۆل و هەیمەنەی دەسەلآتداری پیشەسازیی گەورە یان هەڤرکی و ململانێی ئازاددا(ئەمەش هەمان شت دەگەیەنێت کە لە دواتردا ڕوونی دەکەینەوە.) نرخی هەر کەلوپەلێک _بۆ هەمیشە_ یەکسانە بە تێچووی بەرهەمهێنانەکەی، بەهەمان شێوە نرخی کاریش یەکسانە بە خەرجی بەرهەمهێنانی کار.

بەلآم تێچووی بەرهەمهێنانی کار، بڕ و پێویستییەکە بۆ فاکتەرەکانی ژیانی کرێکاران، بەشێوەیەکی گشتی بەردەوامی و مانەوەی چینەکەیانە لە ژیان.

کرێکار ئەو بڕەی لەبەرامبەر کارەکەیدا وەریدەگرێت، تەنها بەشی ئەنجامدانی کارەکەی دەکات. بەم شێوەیە بەهای کار _یا کرێ_تەنها پێویستیەکانی مانەوە لە ژیاندا بۆ کرێکاران دەستەبەردەکات.

بەلآم، بەهۆی ئەوەی بارودۆخی کار (business) لە گۆڕانی _باش و خراپ_ دایە، کرێی کرێکارانیش ڕوو لە زیادی و کەمی دەکات. وەک چۆن بەهای کالآی سەرمایەدارێک بەگوێرەی هەڵومەرجی ئابوری نرخەکەی زیاتر یاخود کەمتر دەبێت.

وەک چۆن سەرمایەدارێک - لە بارودۆخی باش و خراپ دا، ئەو بڕەی لەبەرامبەر کالآکەیدا وەریدەگرێت- لە تێچونی بەرهەمهێنانەکەی نە زیاتر و نە کەمترە. بەهەمان شێوە کرێکار ناتوانێت کەمتر یا زێدەتر لەو ڕێژەیە وەربگرێت، کە بۆ مانەوەی لە ژیان- پێویستە.

لەگەڵ ئەوەی پیشەسازیی گەورە تەواوی لقەکانی بەرهەمهێنان دەخاتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیەوە، یاسای ئابوریی کرێش زێدەتر و چاکتر دەسەپێت.

-٦-

کێن ئەو چینە زەحمەتکێشانەی کە بەر لە پەیدابوونی - شۆڕشی پیشەسازی - بوونیان هەبووە؟

چینە کرێکار و زەحمەتکێشەکان، بۆ هەمیشە بەگوێرەی قۆناخەکانی گەشەکردنی کۆمەڵگا، لە دۆخی جیادا ژیاون.
هەروەها پەیوەندیی جیاوازیان لەگەڵ چینە سەردەست و دەسەڵاتدارەکان (ruling classes) هەبوو.
لەکۆنەوە، ڕەنجدەران خوڵام و کۆیلەی دەسەڵاتدارەکان بوون، ئەمەش تا هەنوکە لە زۆربەی وڵاتانی پاشکەوتوودا، و تەنانەت لە (باشور-ی ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکاشدا) بوونی هەیە[1]. هەروەها لە سەدەکانی ناوەڕاستدا "کۆیلەی زەوی" ئەرستۆکراتە موڵکدارەکان (الأرستقراطية العقارية) بوون، هەروەک ئێستای مەجەرستان و پۆڵەندا و ڕووسیا.
لە سەدەکانی ناوینەوە تاکو"شۆڕشی پیشەسازی" لەژێرناوی "سنعەتکار" لەشارەکاندا بەفەرمانی وردەبورژواکان کاریان دەکرد. وە لەگەڵ پەرەسەندنی مانیفاکتۆرە هێدی هێدی سەرمایەدارە گەورەکان کاریان پێدەکردن.

-٧-

بە چ شێوەیەک جیاوازی دەکەن لە نێوان پرۆلیتاریا و کۆیلە؟

کۆیلە یەکجار دەفرۆشرێت، بەڵام پرۆلیتاریا دەبێت ڕۆژانە و تەنانەت هەموو کاتژمێرێک خۆی بفرۆشێت.
کۆیلە تەنیا موڵکی یەک کەسە، هەرچەندە ژیان و گوزەرانی خراپە، بەڵام گەرەنتیکراوە و پابەندە بە بەرژەوەندیی خاوەنەکەیەوە. بەڵام هەر تاکێکی پرۆلیتاریا (individual proletarian) لەژێر مامەڵە و داخوازییەکانی چینی بۆرژوازیدایە، و ژیانی گەرەنتیکراو نییە، چونکە تەنها لەوکاتەی کە پێویستە، کاری پێدەدرێت. بەم شێوەیە گەرەنتیبوون، تەنها بۆ تێکرای چینی پرۆلیتاریایە.
بۆ کۆیلە هیچ ململانێ و کێبڕکێیەک لە ئارادا نییە، بەڵام پرۆلیتارەکان بەرەو ڕووی هەموو ململانێ و ئەگەرێک دەبنەوە. کۆیلە وەکو کالایەک سەیردەکرێت، نەک وەکو ئەندامێکی

[1] لە ساڵی ١٨٦٢ ئەم یاسایە لە ئەمریکا هەڵگیرا و هەڵوەشایەوە-و.

کۆمەڵگای مەدەنی. بەڵام پرۆلیتاریا مرۆڤە و ئەندامێکی کۆمەڵگایە، بەم شێوەیە کۆیلە ژیانێکی باشتری لە پرۆلیتاریا هەیە. بەڵام لەکۆتاییدا پرۆلیتاریا لە قۆناخێکی پێشکەوتووتری گەشەکردنی کۆمەڵگادایە، و لەسەر ئاستی کۆمەڵ لە کۆیلە بەرزترە.

کۆیلە، هاوشێوەی پەیوەندییەکانی تری خاوەداریێتیی تایبەت، تەنها بە لابردن و هەڵوەشانەوەی پەیوەندییەکە ئازاد دەکرێت. بەڵام پرۆلیتاریا ناتوانێت ئازاد ببێت تاوەکو خاوەندارێتیی تایبەت بەشێوەیەکی گشتی نەسڕێتەوە.

-٨-

به چ شێوەیەک پرۆلیتاریا لە کۆیلەی زەوی (serfs) جیا دەبێتەوە ؟

کۆیلەی زەوی (serf) کەلوپەلی بەرهەمهێنان و "پارچەیەک زەوی بچوک"ی پێدەدرێت لەبەرامبەر ئەوە بەشێکی بەرهەمەکەی لێ وەردەگیرێت. بەڵام پرۆلیتاریا بە ئامرازی بەرهەمهێنانی کەسێکی تر کاردەکات لەبەرامبەر وەرگرتنی بەشێک لە داهاتەکە. کۆیلەی زەوی دەبەخشێت، بەڵام پرۆلیتاریا وەردەگرێت. کۆیلەی زەوی ژیانی گەرەنتیکراوە بەڵام بۆ پرۆلیتاریا هیچ گەرەنتییەک لەئارادا نییە. کۆیلەی زەوی لە دەرەوەی ململانێکاندایە، بەڵام پرۆلیتاریا لە جەوهەر و قوڵایی ململانێکاندایە.

کۆیلەی زەوی ئەوکاتە ئازاد دەبێت:

- ڕوو لە شار دەکات و دەبێتە سەنعەتکار

-یاخود ئەوکاتەی لەبری کار و بەرهەمیدا بڕێک پارە پێشکەشی خاوەن زەوییەکە دەکات، بەم شێوەیە دەبێتە خاوەنی کێڵگەیەکی ئازاد.

_یانیش ئەوکاتەی خودانی زەوی (feudal lord) وکە دەردەکات و خۆی دەبێتە خاوەنی زەوی.

بەکورتی ئەوددمە "کۆیلەی زەوی" ئازاد دەبێت کە دەچێتە ڕیزی چینی موڵکداران و بازنەی ململانێکانەوە.

بەڵام پرۆلیتاریا هیچ هەلێکی بۆ ئازادبوون نییە، جگە لە لەناوبردنی کێبڕکێ و ململانێی ئازاد و خاوەدارێتیی تایبەت و تەواوی جیاوازییە چینایەتییەکان.

-٩-

چۆن پرۆلیتاریا لە سەنعەتکار[2] جیادەکرێتەوە؟

سەنعەتکار لە وەرشە کۆنەکانی کاری دەستی، هەتاوەکو ماوەی ڕاهێنانەکەی تەواو نەبووبا، لە کرێکارێکی بەکرێدراو زیاتر نەبوو، بەڵام دوای چەندساڵێک لە ڕاهێنان پیشەکەی دەگۆڕدرا بۆ مامۆستا. لەکاتێکدا پرۆلیتاریا بەدرێژایی ژیان هەروەکو کرێکارێک دەمێنێتەوە.
سەنعەتکار بەرلەوەی ببێت بە مامۆستا، هاوشانی مامۆستاکەی بوو، لەماڵی مامۆستاکەی دەژیا و لەسەر خوانی ئەویش نانی دەخوارد. بەڵام تەنها یەک پەیوەندیی لەنێوان پرۆلیتاریا و سەرمایەداردا هەیە، ئەویش پەیوەندیی ئابورییە.
سەنعەتکاری وەرشە، لەهەمان چینی کۆمەڵایەتی مامۆستاکەی بوو، و هەمان دابونەریتیان هەبوو.
لەکاتێکدا پرۆلیتاریا لە جیهانێکی پڕ لە جیاوازی چینایەتی لەگەڵ سەرمایەداراندا دەژی.
پرۆلیتاریا لە ژینگەیەکی جیاواز و شێوە ژیانێکی زۆر جیاوازتر لەسەرمایەداران دەژی و خاوەنی بۆچوونی جیاوازە.
سەنعەتکار خاوەنی ئەو ئامێرانەیە کە لەکاتی کارکردنی بەکاریان دەهێنێت، یاخود بەئاسانی دەتوانێت بەدەستیان بهێنێت. بەڵام ئەو ئامێرانەی پرۆلیتاریا کاریان پێ دەکات، موڵکی خۆی نییە و ناشتوانێ بەدەستیان بهێنێت.
سەنعەتکار لە زۆربەی کاتەکان شتومەکی تەواو بەرهەمدەهێنێت، و لە بەرهەمهێنانی بەرهەمەکانیدا، بەهرەی تایبەتی خۆی بەکاردەهێنێت. بەڵام پرۆلیتاریا لە زۆربەی کاتەکاندا تەنها بەشێکی بچوکی ئیشی ئامێرەکان دەکات، یاخود لە بەرهەم هێنانی ئەم بەشە بچوکەی ئیشی ئامێرەکان تەنها یاریدەدەرێکە.
بەهرەی کەسی کرێکار بە پلەی دووەم دێت لەدوای کاری ئامێرەکان وە - لە زۆربەی کاتەکان- بە بەکار هێنانی ئامێر پێکهاتەی بەرهەمەکان باشتردەبێت.
سەنعەتکار ڕێک هاوشێوەی مامۆستاکەیەتی و بەدرێژایی ژیانی لە ڕکابەرایەتیکردن پارێزراوە، بەگوێرەی ئەو یاسایەی لە پێشتردا هەبووە. بەڵام پرۆلیتاریا ناچارە ڕکابەری لەگەڵ هاوپیشەکەی بکات و وە دەبێ بەگوێرەی ئەو یاسایە بڕوات کە لەسەر ڕکابەرایەتیکردن دەیهێڵێتەوە.
ئەم ڕکابەرایەتیەش زیاتر پرۆلیتاریا لەناودەبات نەوەک سەرمایەدارەکە.
سەنعەتکار مافی ڕەتکردنەوەی هەر چەشنە کارێکی نوێی هەیە و کائینێکی دیاریکراوە. بەڵام پرۆلیتاریا لە هەر بەرەنگاربوونەوەیەک دەبێ جیاوازیی چینایەتی لەگەڵ سەرمایەدارەکەی لەبەرچاو بگرێت.
بۆ کرێکار هۆشداریی شوێنی تورەبوون دەگرێتەوە و درک بەوە دەکات هیچ باشبوونێک بۆ چینەکەی نایەتەدی تەنها بە پێشقەچونی کۆمەڵگا بەگشتی نەبێت.
لەکۆتاییدا سەنعەتکار تاوەکو ساتەوەختی یاخیبوونیش هەر فەرماندار و والییە لەکارەکەیدا، لەکاتێکدا پرۆلیتاریا ناچارە بەوەی کە تەنها بیر لە شۆڕش و یاخیبوون بکاتەوە. لەگەڵ

[2]. Handicraftsmen-پیشەوەر

یەکەمین پێشکەوتنی کۆمەڵگا کە سەرهەڵدانی سیستەمی مانیفاکتۆر بوو، سەنعەتکارەکان لەدژی وەستانەوە و یاخی بوون، لەبەر ئەوەی ئەم سیستەمە رۆڵی هەبوو لە ژێردەستەکردنی سەنعەتکار (مامۆستا و کرێکار) لەلایەن سەرمایەداریی مرابییەوە.
کە لەدواییدا دابەش بوو بۆ سەر سەرمایەداریی بازرگانی و پیشەسازی.

-١٠-

جیاوازیی پرۆلیتاریا و کارمەندانی پیشەسازی (manufacturing) چییە؟

کارمەندی پیشەسازی (مانیفاکتۆر) تاوەکو سەدەی هەژدەهەم، خودانی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بوو و هەموو شتێک لەدەستی خۆیدا بوو: ئامێری چنین و ماندرالی خێزانی و کێڵگەیەکی بچوک کە لە کاتی بەتاڵدا کشتوکاڵی تیا دەکرد. بەڵام پرۆلیتاریا خاوەنی هیچ شتێک لەوانە نییە.
کارمەندی مانیفاکتۆر بەشێوەیەکی بەردەوام لە گوندەکاندا دەژیا و پەیوەندییەکی باوکانە لەنێوان خۆی و خاوەنی زەوی و خاوەنی کارەکەیدا هەبوو. بەڵام پرۆلیتاریا لە شارە گەورەکاندا دەژی و جگە لە پەیوەندییەکی ئابوری هیچ تێکەڵییەکی تری لەگەڵ سەرمایەدارەکاندا نییە.
پیشەسازیی مەزن، کارمەندی مانیفاکتۆرە لە پەیوەندیی باوکانە دادەماڵێت و خاوەندارێتیی بچوک (Small holding)ی لێ دەستێنێتەوە و بەم شێوەیە دەیکات بە پرۆلیتاریا.

-١١-

دەرەنجامی ڕاستەوخۆی شۆڕشی پیشەسازی و پارچەبوونی کۆمەڵگا بۆسەر چینی بورژوازی و پرۆلیتاریا چی بوو؟

یەکەم: لە تەواوی وڵاتانی بەرهەمهێن، سیستەمی مانیفاکتۆری کۆن و پیشەسازیی کاری دەستی بەهۆی دابەزینی نرخی کاڵا و هاتنی مەکینەکانەوە، ڕووخا.
تەواوی ئەو وڵاتە نیمچە وەحشیانەی (البلدان شبه الهمجیة) کە بەشێوەی جیاواز لە پێشڤەچوونی مێژوویی دابڕابوون و هێشتا لەسەر سیستەمی مانیفاکتۆر بەردەوام بوون، کاڵا و کەلوپەلە هەرزانەکانی ئینگلتەرایان کڕی و بەم شێوەیە -کرێکارانی مانیفاکتۆری ناوخۆییان- تووشی برسێتی و مردن هاتنەوە.

بەم جۆرە گۆڕانی بەرفراوان لەو وڵاتانە دروستبوو، کە بۆ چەندین سەدەبوو هیچ پێشڤەچونێکیان بەخۆیانەوە نەبینیبوو، وەکو هیند و تەنانەت وڵاتی چینیش لە ئێستادا وا خەریکە ئەو شۆڕش و گۆڕانە بەرفراوانە دەیگرێتەوە.

بەم جۆرە ڕەنگە داهێنان و دروستکردنی هەر ئامێرێکی تازە لە ئینگلتەرا، بەملیۆنان کرێکاری چینی بۆ چەند ساڵێک بێکار و برسی بهێڵێتەوە. بەم ڕێگەیە پیشەسازیی مەزن تەواوی گەلانی دونیای بەیەکەوە بەستەوە.

لەم نێوانەشدا تەواوی بازارە نێوخۆییەکانی گۆڕی بۆ بازارێکی گەورەی جیهانی و سەرەنجام ئەمە لە هەموو شوێنێک ڕێگەی بۆ پێشڤەچوونی شارستانی کردەوە.

ئەمە وایکرد هەر پێشهاتێکی نوێی لاتانی مەدەنی، ڕاستەوخۆ کاریگەریی بەسەر تەواوی وڵاتانی جیهاندا درووستبکات. بێگومان ئەمەش بە جۆرێک کاریگەریی هەبووە کە ئەگەر پرۆلیتاریا لە ئینگلتەرا یان فەرەنسا ئازاد ببن ئەوا بێگومان لە تەواوی وڵاتانی تردا، درەنگ یا زوو شۆڕش بۆ ڕزگاری و ئازادبوونی پرۆلیتاریا بەدوای خۆیدا دەهێنێت.

دووەم: لەگەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشی پیشەسازییدا، کاتێک کە پیشەسازیی گەورە شوێنی بەرهەمهێنانی مانیفاکتۆری گرتەوە ئەوا بە شێوەیەکی فراوان و کەموێنە سەروەت و هێزی بۆرژوازییەکانی گەشەپێداوە و کردوویەتی بە چینی یەکەمی کۆمەڵگا.

هاوکات لەگەڵ ئەم ڕووداوەدا، چینی بۆرژوازی دەستی بەسەر هێز و دەسەڵاتی سیاسیدا گرت و لەهەمانکاتدا تەواوی چینەکانی تری وەکو: "ئەرستۆکراتەکان" و "گەورەی سەنعەتکارەکان" و "ئۆتۆکراسیەکان"ی سڕییەوە، کە لەپێشتردا نوێنەرایەتیی هەردوو چینەکەیان کردووە.

بۆرژوازیەت لەڕێگەی هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتیی فیوداڵ کە (بەمافی کوڕی گەورە ناودەبرێت) و گشت ئیمتیازەکانیان، دەستی بەسەر هێزی ئەرستۆکراتەکان و خانەدانسالارەکاندا گرت.

وەکچۆن دەسەڵاتی بۆرژوازیی بچوک تەواوی کۆمەڵی پیشەکارەکانی تێکشکاند و ئیمتیازات و تواناکانی لەناوبردن و لە دواجاریشدا بەجۆرێک سیستەمی کێبڕکێ و ململانێی ئازادی خستە جێگەیەوە، کە هەرکەسێک ئارەزوی هەرجۆرە کارێک بکات، تەنها بە مەرجی هەبوونی سەرمایەی پێویست، ئەوا دەتوانێت ئەنجامی بدات.

بەم شێوەیە ململانێی ئازادیان هێنایەئاراوە، بەو مانایەی بانگەشەیەکی پێوانەییە بۆ عەدالەت و یەکسانی لە نێوان ئەندامانی کۆمەڵگادا. واتا چیتر ئەندامانی کۆمەڵگا نایەکسان نین، جگە لە نایەکسانی لە ڕادەی سەرمایەکەیان نەبێ. کەواتا سەرمایە هێزی یەکلاکەرەوە و تایبەتە.

بەم جۆرە "سەرمایەداریی بۆرژوازی" بوو بە چینی یەکەمی کۆمەڵگا. بەلام بۆ پێشکەوتنی "پیشەسازیی مەزن " گرنگە بۆ هەمیشە ململانێی ئازاد بمێنێتەوە، چونکە ئەو تاکە سیستەمێکە کە ڕێگە بە گەشەسەندنی بدات.

دوای ئەوەی کە بۆرژوازیەت لەسەر ئاستی ئابووری دەبێت بە چینی یەکەم، ئەوا لەسەر ئاستی سیاسییش دەبێت بە ئەولەویەت و چینی یەکەم. ئەمەشی بەهاوکاری (سیستەمی نوێنەرایەتی) بۆ دەچێتەسەر لەسەر بنەمای یەکسانیی بورژوازی لەبەردەم یاسا و دانپێدانانی بە شەرعیەتی ئازاد، وەک ئەو سیستەمەی لە وڵاتانی ئەورووپیدا بوو بە فۆڕمی "مەلەکیەتی دەستوری".

لەم سیستەمەدا مافی دەنگدان تەنها بۆ ئەو کەسانەیە کە خاوەنی سەرمایەن واتا بۆرژوازین.

بێگومان دەنگدەرانی ووِرژوازیش نوێنەران لەنێوان خۆیاندا هەڵدەبژێرن و نوێنەرانیش بەهۆی ئەو مافەی کە هەیانە بۆ هەڵگرتنی باج، حکومەتێکی بۆرژوازی ئاوادەکەن.

سێیەم: وەکچۆن شۆڕشی پیشەسازی گەشەی بە چینی بۆرژوازی دا، ئەوا بەهەمان شێوەش گەشەی بە پرۆلیتاریادا. بە ئەندازەی زیادبوونی سامانی بۆرژوازی ، ژمارەی پرۆلیتارەکانیش زیادیانکرد، لەبەر ئەوەی پرۆلیتارەکان تەنها بەهۆی سەرمایەوە دەتوانن دابمەزرێن.

هەروەها سەرمایە تەنها بەهۆی پرۆلیتاریاوە نەشونمادەکات، هەربۆیە پرۆلیتاریا بە ئەندازەی زیادبوونی سەرمایە ڕێژەی زیاددەکات.

شۆڕشی پیشەسازی وایکرد چینی بۆرژوازی هاوشێوەی پرۆلیتاریا لە کۆمەڵی گەورەدا کۆببنەوە، کە سەرمایەداران جموجۆڵی پیشەسازیان بۆ سود و قازانجی زیاتر، تیادا پراکتیزە دەکرد.

ئەمەش دەرفەت بە پرۆلیتاریا دەدات، کە بەهۆی کۆبوونەوەی ژمارەیەکی زۆریان لە چوارچێوەیەکی دیاریکراو، درک بە هێزی خۆیان بکەن.

لەلایەکی تریشەوە تاوەکو شۆڕشی پیشەسازی گەشەبکات، داهێنانی ئامێری مەزن زیاتر دەبێت و کاری دەستییش زیاتر و زیاتر لەناو دەچێت.

هێندەی شۆڕشی پیشەسازی -وەکو پێشتریش باسمان کرد- کرێ بۆ کەمترین ئاستی خۆی دابەزێنێت، هاوکات ژیان و گوزەرانی پرۆلیتاریاش خراپتر دەبێت.

بەم جۆرە شۆڕشی پیشەسازی زەمینە بۆ بەرپاکردنی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بەسەرکردایەتیی پرۆلیتاریا دەڕەخسێنێت، ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە لەلایەکەوە خراپەکاری و ستەمکاری زۆر بەرامبەر بە پرۆلیتاریا کراوە و لەلایەکی تریشەوە هێز و توانای زیاتریان بەدەستهێناوە.

-١٢-

ئەنجامەکانی دواتری شۆڕشی پیشەسازی چین؟

پیشەسازیی گەورە لەڕێگەی بەکارهێنانی ئامێری هەڵم و ئامێرەکانی ترەوە، هۆکارەکانی زیادبوونی بەرهەمهێنانی پیشەسازی بەخێراییەکی زۆر و بە کەمترین تێچوو، دۆزییەوە، و زۆر بەخێرایی ئەو پێشبڕکێ و ململانێیانەی وەدەستخست، کە لەلایەن پیشەسازیی گەورەوە فەرزدەکرا.

ژمارەیەکی زۆر لە سەرمایەداران دەستیانکرد بە پراکتیزەکردنی چالاکییە پیشەسازییەکان و لەماوەیەکی کەمدا کالایەکی ئێجگار زیاتر لە پێویستییەکان بەرهەمهێنرا، کە لەدواجاردا نەتوانرا بفرۆشرێن. سەرەنجام قەیرانێکی درووستکرد، کە بە قەیرانی بازرگانی ناودەبرێت.

کارگەکان ناچاربوون لەکار بوەستن و زۆرێک لە خاوەن و خودانی کارگەکان مایەپوچیی خۆیان ڕاگەیاند، و کرێکارەکانیان کەوتنە ژێر هەڕەشەی برسێتییەوە، پاشان هەژارییەکی بەتین بە هەموو لایەکدا بلاوبووەوە.

پاش ماوەیەک ، کە تەواوی ئەو بەرهەمە زیادانە فرۆشران، کارگەکان دووبارە دەستیان بەکارکردەوە و کرێ هێدی هێدی بەرز بووەوە. و بەشێوەیەکی باشتر لەجاران هەموو شتێک گەڕایەوە باری ئاسایی.
بەڵام زۆری نەخایاند و بۆ جارێکی تر کەلوپەلەکان زیاد لە پێویست بەرهەمهێنران و بەم هۆیەیەشەوە قەیرانێکی هاوشێوەی پێشوو سەریهەڵدایەوە.
بەم شێوەیە هەر لەسەرەتای ئەم سەدەیەوە (نۆزدەهەم) هەلومەرجی ئابوری بۆ ماوەیەک باش و بۆ ماوەیەک لە قەیراندا بووە. هەر پێنج یان حەوت ساڵ جارێک قەیران سەریهەڵداوە و بۆتە هۆکاری هەژاری و برسێتی بۆ کرێکاران و وروژانی شۆڕشگێڕانەی گشتی و مەترسی بۆسەر تەواوی سیستەمەکە.

-١٣-

ئەنجامەکانی قەیرانی دارایی دەوری یان ماوەماوە (periodic) چین؟

یەکەم: پیشەسازیی گەورە، لەگەڵ ئەوەی لە قۆناخی یەکەمی گەشەکردنیەوە ململانێی ئازادی درووستکرد، بەڵام ئیتر ناتوانێت لەگەڵ ئەو سیستەمە بگونجێت.
ململانێی ئازاد، و بە شێوەیەکی گشتی - پراکتیزەکردنی چالاکیی بازرگانی- لەلایەن کەسانی جودا، بووە ئاستەنگ لەبەردەم پیشەسازییە گەورەکان و، وا پێویستیدەکرد لەناویان ببات.
هەتاوەکو پیشەسازیی گەورە لەسەر ئەو بنگەیەی خۆی بمێنێتەوە و بەردەوام بێت، ئەوا بەناچاری هەموو پێنج یان حەوت ساڵ جارێک توشی فەوزایەکی وا دەبێت کە هەڕەشە لە شارستانیەتی مرۆڤ دەکات، و نەک بەتەنیا ملیۆنان لە پرۆلیتاریا تووشی هەژاری و سەرگەردانی دەکات، بەڵکو بەشێکی زۆری بۆرژوازیەکانیش توشی وێرانبوون و مایەپوچی دەکات.
بەم شێوەیە دەبێت پیشەسازیی گەورە بەدەستی خۆی، خۆی وێران بکات- کە ئەمەش شتێکی مەحاڵە- یانیش دەبێ ڕێکخستنی کۆمەڵگا لە فۆمێکی تازەدا بخاتەڕوو، کە چیتر بەرهەمهێنانی پیشەسازی بەدەستی کۆمەڵێک پیشەسازەوە نەبێت، بەڵکو دەبێ لەلایەن هەموو کۆمەڵگاوە و بە پلانێکی دیاریکراو و بەگوێرەی پێداویستیی تاکەکان بەڕێوەببرێت.
دووەم: پیشەسازیی گەورە و ئەو ئیمکانیاتەی بەردەستی دەکات، لە بەر فراوانکردنی بەرهەم بێسنورە و ڕێگە خۆشدەکات بۆ سەرهەڵدانی سیستەمێکی کۆمەڵایەتی، کە تیایدا بەرهەمهێنانی پێویستییەکانی ژیان دەگاتە ئاستێک کە هەموو تاکێک بتوانێت تواناکەی پەرەپێبدات و بە ئازادی بەکاری بهێنێت. وەک چۆن پیشەسازیی گەوە بۆتە هۆی سەرهەڵدانی قەیرانە ئابورییەکان و بڵاوبوونەوەی هەژاری و سەرگەردانی لەناو کۆمەڵگەدا.
بەڵام دەکرێت سیستەمێکی تری کۆمەڵایەتیی ڕێکخراو لەپێناوی نەهێشتنی هەژاری و سەرگەردانی و تەواوی قەیرانەکاندا. لێرەوە بۆمان دەردەکەوێت:

أ- هۆکاری تەواوی نەخۆشییەکانی ئەمڕۆمان ، تەنها ئەو سیستەمە کۆمەڵایەتییەیە کە پەیڕەو دەکرێت، ئەو سیستەمەی بەهیچ شێوەیەک بەدەم داواکاریی خەڵکەوە نایەت.

ب- لەئێستادا تەواوی هۆکارەکانی کۆتاییهێنان بەم هەموو نەخۆشییانە، لەبەردەستدایە، ئەویش بونیادنانی سیستەمێکی نوێی کۆمەڵایەتییە.

سەرچاوەکان:

١) الارشيف الماركسي على الانترنت:
http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=9060

٢) Marxist archive online:
https://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/11/prin-com.htm